

**Ahhoz,
hogy létezzenek,
ki kell mondani
a dolgokat**

Ferdinandy György:
A bolondok királya
Orpheusz, Bp., 2007.

„Hát nem értitek, hogy én itt király vagyok?! ... Király, az ám! A bolondok királya!” – állítja Ferdinandy György legújabb regényének hősről. Szó szerint a hősről. Bolond. Hős. Az olvasón múlik, hogy melyik kijelentést fogadja el. A bolond jelző, saját korának többszörös ítélete az orvos fölött. A hőst mint minősítést az író „kényszeríti” apjára, pedig bizonyosan nem akart az lenni.

Egy orvos megrendítő története ez a regény, aki kihasználva pozíciójának minden előnyét, szanatóriumba utalja és ezzel megmenti a nyilasok által üldözötteket. Rendszeresen kockáztatja életét a veszélyben lévőkért. Jól szervezett apparátus működik, egy tudóbajos ad köpetmintát a leletekhez. Az orvos végül mégis lebukik. A nyilasok a Hűség Házába hurcolják és annyira megverik, hogy élete végéig mozgásképtelen marad. Sclerosis multiplex. Kisegítő, elfekvő kórházakban, végül tizenöt évét zártosztályon él, utóbbiban protekcióval. A bolond létet választja. Ha nem vállalná, egy rosszabb kórházba kerülne, így a hozzátartozók is kénytelenek beletörődni, apjuk király lesz a bolondok között. A bolond állapot tehát ön-maga választása, megalkuvás a sorssal. Tudjuk, hogy nem akar változtatni az életén, az író is vinné később magával Amerikába, ő mégis nemet mond.

Három okból lehet bolondnak tartani az orvost: jelleme, tette és a már szóba hozott körülmények miatt. Életeket ment, miközben a sajátját is kockára teszi. Az emberek többsége ezt a cselekedetet nem tartja normálisnak, és valószínűleg az egyén erényes jellemével magyarázza. A regényből többször megbizonyosodhatunk az orvos etikus magatartásáról, például, amikor már agyba-főbe verték, akkor is a mellette fekvő, civil nyilas sebesültön segít elsőként. Feltűnő vonása az orvosnak az is, hogy folyton nevet vagy mosolyog. Nem, ez az ember nem bolond. Csak ki-neveti magát és a körülményeket. Eszköz ez a „túléléshez”, a továbbéléshez. A pszichológiában ezt énvédő mechanizmusnak nevezik. Nevet akkor is, amikor leeszi magát, mert nem bírja fogni a kanalat a bénulástól, és nevet akkor is, amikor tolókcocsiba kényszerül: „Kocsin jöttem elétek! – kiáltotta vidáman.” Legtöbbször az igazán drámai (sőt, néhol abszurd) helyzetek teremtik meg a nevetésre alkalmas, humoros szituációt. Például, amikor az ápolók véletlenül legurítják a lépcsőn a kerekesszékeiben ülve, és eltörik mindkét lába. Még a vétkesek is sírnak szégyenükben, csak ő nevet egyedül, vigasztalva a körülötte ugráló-

kat. Végül a halállal is tréfába bocsátkozik, a halál pillanata is abszurd szituációt szül. Amikor az ápolók leviszik a hullaházba, az egyik elüszkösödött lába valahogyan fenn marad, úgy jönnek vissza érte, aztán a kiszáll a rendőrség is, hogy jegyzőkönyvet vegyen fel az esetről.

A Doki jelleméből fakad az is, hogy egyszerűen szereti az embereket. Éppen ezért, mindenkit meghallgat a bolondok között is. „Szelíd volt és megértő. Inkább csak figyelt, tanácsot csak a legritkább esetben adott.” Vele azt lehetett megtanulni, hogy „ahhoz, hogy létezzenek, ki kell mondani a dolgokat.” Ha megfordítjuk ezt az axiómát (a bolondok, vagy annak kikiáltottak talán a visszajáról közelítenek az igazságokhoz), amit nem mondunk ki, az nem is létezik. Ez az ember soha nem nevezte magát bolondnak...

Ferdinandy György tényregénynek hívja azt a műfajt, amelynek segítségével formába önti az apjáról írt visszaemlékezéseket. Találó megnevezés, mert nem egyszerűen dokumentumok feldolgozásáról van szó, akkor túl száraz és érzelemmentes információhalmaz születne. Így viszont váltakozó nézőpontból (elbeszélő lesz alkalmanként az író nénikéje, húga is), de főként az író szemével látjuk a tényeket, az eseményeket, szépirodalmi köntösbe bújtatva. A váltakozó nézőpontnak megfelelően a cselekmény menete sem lineáris. Ritkán, a fejezetek elején feltüntetett dátum jelzi, hogy melyik évben járunk. A történet az orvos halálától indul 1974-ben. Az író átveszi a hagyatékát, és az előkerülő emlékekből kezdi felépíteni apja életét.

Visszaemlékezéseinek mindegyike egy-egy etűd a múltból. Ezekhez a történetekhez egy felnőtt bölcsessége, utólagos belátása társul, a szövegek mégis egy gyermek perspektívájából szólnak meg. Íróként bele tud helyezkedni egy emlékebe, amit gyermeki értelemmel mesél el és magyaráz meg. „Lengyel bácsi öregember, de öregember létére is négy sápadt, rémülten pislogó leánykája van. Hatan élnek a házmesterlakásban, anya úgy mondja: emeletes ágyakon. Lengyel néninek feszesre húzott apró konty van a feje tetején.” A zártosztálybeli közösséget viszont nem ismerheti közlő, csak a húga elbeszéléseiből tudhat részleteket. Ezek alapján rajzolja meg a kórterem jellegzetes karaktereit: a nagydarab, skizofrén Miklóskát, Perenyei urat, az angyalföldi sakkbajnokot, a paranoiás Gizikét.

Ferdinandy György több évtizedet várt ennek az életnek a „megírásával”. Közben adatokat gyűjtött és talán (elbeszélő) bátorságot is. Előbbi nyomon követhető a regényből is. Az ezredforduló utáni években elmegy a Terror Házába, érdeklődik, élnek-e még azok közül, akik apjának köszönhetik az életüket. Jár a doktor egykori munkahelyén, egy barcelonai kórházban is, szedegeti, ami a családi anekdotákból megmaradt és fellelhető a jelenben is. Az utóbbi, a bátorság összeszedése lehetett a nagyobb

feladat; hogy miként lehet legyőzni az önvád és a lelkiismeret-furdalás gyötrelmeit. S minthogy ifjabb Ferdinandy nemcsak apja életét írja, hanem abba beleszöve a sajátját is, számos életrajzi elemet ismerhetünk meg vele kapcsolatban is. A fiú 1956-ban emigrál és később, miközben rendszeresen küldi haza leveleit, egyetemre jár. Majd Bécsből küld haza gyógyszert, a bénulás remélt ellenszerét. A kórteremben a bolondok is mind tudják, hogy a Dokinak Amerikában él egy fia, aki, amikor már lehet, számos gyermekkel és francia feleséggel tér haza és megkocsiháztatja apját a csoda, lila Citroënnel. Egy egész napot töltenek ekkor együtt, amelyről még fénykép is készül.

Sok ilyen érzelmeteli etűd van a regényben. Megkocsiháztatom, hogy leghatásosabb eszköze az írónak a tényregény műfajában az, hogy az olvasó érzelmeire próbál hatni. Ezt teljes mértékben sikerül megvalósítania Ferdinandyknak ahhoz, hogy méltó emléket állítson apjának, és a történetekből egy átlagembernél különlegesebb, nem mindennapi hős rajzolódjon ki. Megindító kettejük kapcsolata. Két kulcsjelenetet emelnék ki a gyermekkorából. A fiú biciklivel indul neki az országnak, hogy láthassa vidéki szanatóriumban gyógykezelt apját. A beteg a mólón várja régen látott fiát. Találkozásuk szívbemarkoló. „Tolókocsiban volt, mint a koldusok. Papucsban, csikos pizsamában. A fején zsebkendő, csomóra kötött. Úgy láttam sír, és sirtam én is. Akkor láttam először apámat tolókciban.” A másik történet a gyermeki reménykedésről szól. Ez a reménykedés az apában is ugyanolyan erősen él. Ezen a ponton összekapcsolódik a magánélet a történelemmel. A háború után járunk. Először költi el együtt, közösen az addigra már külön élő család a vasárnapi ebé-

det. Az asztalra még csirkehús is jut a doktornak, és aki a hosszabb szárát töri le a csirkemellbe ágyazott, v-alakú szerencsecsontnak, az kívánhat valamit. Végül már nem is számít, hogy ki húzza a hosszabbat, mind ugyanarra gondolnak. „Egyikünk se mondta, hogy mire gondolt. Ma már tudom, hogy miért: ugyanazt kívántuk mind, azon a vasárnapon. Hogy jöjjön haza. Hogy ne menjen el soha többé. Hogy helyre álljon a béke és a nyugalom.” A doktor titkon abban reménykedik, hogy a történelem is megnyílik, hogy végre megjön a béke, győz az igazság és hogy „nem hiába verték őt agyon”. Azt, hogy soha többet nem fog meggyógyulni, nem ő mondja ki. Nem illene karakteréhez. Ügyes írói húzás, amikor Ferdinandy úgy dönt, hogy a felnőtt lét első jeleként a fiúban tudatosítja a betegség örökkévalóságát. Ily módon a hit, ami arra vonatkozik, hogy a valóság megváltoztatható, beletörődéssé szelődül. „Nem szívesen gondolok vissza rá: sírva fakadtam. Rossz sírás volt, szétáradt bennem, mint a méreg. Megértettem, hogy apa soha nem gyógyul meg. Hogy nem hódítjuk vissza sem anyát, sem a gyerekkoromat.”

Ferdinandy Györgynek nemcsak ahhoz kellett a bátorságát összeszednie a családi tényregény megírása közben, hogy csillapítsa a lelkiismeret-furdalását, amiért hazájával együtt több évtizedre magatehetetlen apját is elhagyta és még a temetésén sem lehetett ott, mert nem kaphatott egyik napról a másikra vízumot; hanem ahhoz is, hogy az utolsó sorokban vállalja a feltehetően önmagának való megbocsátással is együtt járó apai „örökséget”: „a bolondok királya én vagyok”.

Hanti Krisztina

